

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

ФОМІНА ЛЮДМИЛА В'ЯЧЕСЛАВІВНА

УДК 821.111-1 (043)

**Своєрідність інтерпретації міфу про Ендіміона
в англійській поезії XIX ст.**

10.01.04 – література зарубіжних країн

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Дніпропетровськ

2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі зарубіжної літератури Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
ПОТНІЦЕВА ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА,
Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара, завідувач кафедри
зарубіжної літератури

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
НЯМЦУ АНАТОЛІЙ ЄВГЕНОВИЧ,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, завідувач кафедри
слов'янської філології та порівняльного
літературознавства

кандидат філологічних наук,
АБРАМОВА ОЛЕНА ВІКТОРІВНА,
Національна металургійна академія України,
доцент кафедри перекладу та іноземних мов

Захист відбудеться «1» зрудня 2014 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 08.051.12 у Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара (49027, м. Дніпропетровськ, пл. Тараса Шевченка, 1).

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара (49050, м. Дніпропетровськ, вул. Козакова, 8).

Автореферат розісланий «1» зрудня 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради К 08.051.12 Мельник О. В. Левченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Інтерес до традиційних міфологічних структур та образів як невичерпного джерела ідей, тем і сюжетів у художній літературі постійно привертає увагу дослідників. Проте, незважаючи на досягнення у вивченні міфологічної спадщини та її ролі у розвитку літератури (О. М. Веселовський, Є. М. Мелетинський, В. Я. Пропп, О. Ф. Лосєв, Я. Е. Голосовкер, М. Еліаде та ін.), системне дослідження теорії традиційних сюжетів (А. Р. Волков, А. Є. Нямцу, В. І. Антофійчук, Г. В. Фоміна), а також загальновідомість і популярність античного міфу про Ендіміона у творах літератури різних культурно-історичних епох (Лікімній, Лукіан, Алкей, Джон Лілі, Майкл Дрейтон, Бернар Ле Бов'є де Фонтенель, Кристоф Мартін Віланд, Джон Кітс, Томас Худ, Вільгельм Карноні, Карл Вайхзелбаумер, Х'ю Дональд Барклей, Оскар Вайльд, Стівен Філіпс, Бенджамін Дізраелі, Чарльз Годфрі Леланд, Генрі Водсворт Лонгфелло, Сімон Вест Дейк, О. І. Полежаєв, А. А. Фет, Карл Густав Вернер фон Хейденстам, Ді П'єро, Ден Сіммонс, Метью Скелтон, В. І. Пащенко, Н. І. Пащенко), традиційна структура міфу про Ендіміона та його інтерпретації до цього часу не стали предметом спеціального дослідження. Пропонована робота – перша спроба опису англійської літературної ендіміонади, що дозволяє збагатити уявлення про закономірності еволюції й національні особливості рецепції античного міфу про Ендіміона в англійській поезії XIX століття та відкриває перспективи для подальшого розгляду цієї теми в художній літературі.

Актуальність обраної теми дисертації зумовлена самою постановкою проблеми дослідження і необхідністю глибокого вивчення природи та специфіки традиційного міфологічного сюжету і пов'язаними з ним літературними інтерпретаціями. На сьогодні відсутні праці, присвячені особливостям рецепції міфу про Ендіміона в англійській поезії XIX століття, не існує детального літературознавчого дослідження феномену літературної ендіміонади як мотивно-тематичного комплексу, невідомим залишається творчість вікторіанського поета Барклея. Ґрунтовне вивчення цієї спадщини важливе для визначення прикмет авторських стилів Кітса, Вайльда, Барклея, Філіпса та уточнення картини розвитку літературних процесів і тенденцій Англії XIX століття.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана на кафедрі зарубіжної літератури Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара в контексті комплексної науково-дослідницької теми «Культурологічний аспект вивчення класичної та сучасної літератури» (номер державної реєстрації 0113U003161). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара (протокол № 7 від 23 лютого 2012 року) і схвалено на засіданні Бюро наукової ради НАН України з проблеми «Класична спадщина та сучасна художня література» (протокол № 2 від 3 червня 2014 року).

Мета дослідження полягає у всебічному дослідженні трансформації античного міфу про Ендіміона в англійській поезії XIX століття. Це зумовило розв'язання цілої низки завдань, головними з яких є:

- розглянути основні сучасні концепції та напрями у вивченні традиційного міфологічного сюжету;
- визначити концептуальну своєрідність давньогрецького міфу про Ендіміона;
- виявити та дослідити витoki англійської ендіміонади ХІХ століття;
- дослідити особливості романтичної інтерпретації античного міфу в поемі Кітса «Ендіміон»;
- розглянути специфіку літературних версій міфу про Ендіміона у вікторіанській поезії (Вайльд, Барклей, Філіпс);
- виявити ознаки мотиву й загальні характеристики традиційного сюжету міфу про Ендіміона в англійській поезії ХІХ століття та перспективи їх подальшого розвитку.

Об'єктом дослідження дисертації є літературні версії античного міфу про Ендіміона в англійській поезії ХІХ століття: поема Джона Кітса «Ендіміон» («Endymion», 1818), сонет Томаса Худа, написаний як відгук на поему Кітса («Sonnet written in Keats's «Endymion», 1823); поема Х'ю Дональда Барклея «Ендіміон, або Юнак, що плакав за Леді-Місяць» («Endymion or the boy who cried for the Moon», 1877), вірш Оскара Вайльда «Ендіміон (Для музики)» («Endymion (For music)», 1881), поема Стівена Філіпса «Ендіміон» («Endymion», 1898), а також твори, які є витокami англійської літературної ендіміонади: комедія-маска Джона Лілі «Ендіміон, Закоханий мрійник» («Endymion, The Man in the Moone», 1588) та поема Майкла Дрейтона «Ендіміон та Феба» («Endymion & Phoebe», 1595).

Предметом дослідження є особливості інтерпретацій міфологічного сюжету про Ендіміона в контексті авторських стилів, літературних напрямів і течій: романтизму Кітса, неоміфологізму Барклея, естетизму Вайльда та неокласицизму Філіпса. При потребі звертаємося до різноманітних творів світової літератури і мистецтва, що демонструють варіанти трансформації досліджуваного міфу.

Методологічною й концептуальною базою дисертації стали результати наукових пошуків у царині теорії традиційних сюжетів (А. Р. Волкова, А. Є. Няму, Г. Ф. Драненко, Г. В. Фоміної), праці, присвячені проблемі функціонування в художній літературі міфологічної спадщини (О. М. Веселовського, В. М. Жирмунського, Є. М. Мелетинського, С. С. Аверінцева, М. Н. Епштейна, О. С. Бушміна, С. М. Телегіна, А. Б. Ботнікової, Т. М. Жужгіної-Аллахвердян, Т. М. Потніцевої, Н. Є. Пудовочкіної, К. В. Раздьяконової та ін.), дослідження з інтертекстуальності (Р. Барта, Ю. Крістевої, В. В. Буднього, М. М. Ільницького, А. Самаріна та ін.).

Відповідно до характеру поставлених завдань у роботі використано такі *методи дослідження*: *порівняльно-історичний* для аналізу джерел, що характеризують ступінь взаємодії культури, естетики, літератури й філософії; *аналітично-інтерпретаційний* для зіставлення відомих трактувань категорій

«міф» і «неоміф»; *інтегративний*, що дозволяє застосувати знання, отримані різними науками, для розв'язання завдань, поставлених у нашому дослідженні; *структурно-семіотичний* і *міфопоетичний*, у рамках яких використовуються методики: *мотивного* (для розгляду стійких архетипічних структур, міфологічних мотивів) та *інтертекстуального аналізу* (для дослідження архетипів у сюжетах та образів художніх творів). Авторка роботи спирається на комплексний підхід і міжпредметну координацію, оскільки дослідження проведено на межі цілої низки дисциплін: історії літератури, міфопоетики, культурології, мистецтвознавства, стилістики, теорії й практики художнього перекладу.

Наукова новизна дисертації зумовлена тим, що вперше здійснено постановку проблеми англійської літературної ендіміонади, досліджено специфіку функціонування традиційного міфологічного сюжету про Ендіміона в синхронному й діахронному аспектах; описано аксіологію мотиву, виявлено диференційні ознаки традиційної структури цього античного міфу; описано художню своєрідність англійської поетичної ендіміонади в різних літературних течіях і напрямках ХІХ століття: романтизмі, естетизмі, неокласицизмі. Уперше зроблено переклади українською мовою творів Лілі, Худа, Вайльда, Барклея, Філіпса. Знахідкою стало відкриття імені маловідомого англійського поета Х'ю Дональда Барклея і введення його творчості до літературознавчого обігу.

Теоретичне значення дисертації полягає в подальшій розробці теорії традиційних сюжетів і виявленні ознак та мотиву літературної ендіміонади загалом і в англійській поетичній спадщині ХІХ століття зокрема, що відкриває перспективи для всебічного дослідження цього художнього явища як у національних літературах окремо, так і в порівняльно-типологічному аспекті. Дослідження поетичних версій античного міфу про Ендіміона допоможе доповнити картину розвитку англійської літератури ХІХ століття.

Практичне значення зумовлене тим, що матеріали дослідження можуть бути використані, по-перше, у курсі англійської літератури ХІХ століття, вибірково в дисциплінах з міфопоетики й художнього перекладу, теорії традиційного сюжету, а також для підготовки навчально-методичних посібників літературознавчого і культурологічного характеру; по-друге, переклади творів Лілі, Вайльда, Барклея, Філіпса, опубліковані окремим виданням, будуть доступні літературознавцям і читачам.

Особистий внесок здобувача. Концептуальна розробка проблеми та її реалізація в науковому дослідженні, а також переклад художніх творів виконані дисертанткою самостійно. Спираючись на досягнення сучасного літературознавства, авторка розвиває власні ідеї стосовно проблеми літературної ендіміонади.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження представлено на наукових конференціях: «Пріоритети сучасної іноземної філології: теорія та практика» (Бердянськ, 2010), II International research and practice conference «European Science and Technology» (Germany, Wiesbaden, 2012); Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Наука: теорія

та практика» (Черкаси, 2012); Міжнародна конференція «Наукове літо – 2012» (Київ, 2012); міжвузівська наукова конференція «Функціонування літератури в культурному контексті епохи. XII Шрейдерівські читання» (Дніпропетровськ, 2013); XXXIV Міжнародна науково-практична конференція з філософських, філологічних, юридичних, педагогічних, економічних, психологічних, соціологічних і політичних наук «Проблема синтезу сучасних наук» (Горлівка, 2013); XIII Міжнародна заочна науково-практична конференція «Научная дискуссия: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии» (Россия, Москва, 2013).

Публікації. Основні положення дослідження викладено в 18 публікаціях, із них 9 надруковано в наукових фахових виданнях України, 1 – у закордонному журналі «Middle East Journal of Scientific Research», який включено в міжнародні індекси цитування Scopus, 2 – у нефахових і 6 – у збірниках матеріалів конференцій, дві з яких – зарубіжні.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури, який налічує 395 позицій. Додатки: А, Б – містять ілюстративний матеріал, В – рецензію лінгвіста Пола Вільяма Бредбієра (Великобританія) на переклад творів Худа, Вайльда, Барклея, Філіпса, Г – сам переклад українською мовою досліджуваних творів.

Робота ілюстрована 8 схемами і 6 таблицями. Загальний обсяг дисертації 281 сторінка, із них – 186 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **ВСТУПІ** обґрунтовано вибір теми, актуальність і наукову новизну роботи, визначено мету, з'ясовано завдання й методологічні засади дослідження, окреслено об'єкт і предмет наукового пошуку, сформульовано теоретичне й практичне значення отриманих результатів, наведено інформацію про апробацію основних положень дисертації та її структуру.

У першому розділі «**Теоретичні й історико-літературні аспекти дослідження міфу про Ендіміона**» – підрозділ 1.1. «**Основні сучасні концепції і напрями у вивченні традиційного міфологічного сюжету**» здійснено огляд наукових праць з проблем функціонування міфу в художній літературі, а також подано уявлення про теорію традиційних сюжетів і образів (ТСО) у роботах А. Р. Волкова, А. Є. Нямцу, В. В. Буднього, М. М. Ільницького, що дозволяє уточнити використання в дисертації основних термінів та дає підстави вважати міф про Ендіміона активним ТСО.

Охарактеризовано основні тенденції, які спостерігаються у вивченні функціонування традиційних *міфологічних* структур у наукових працях останніх десятиліть. Серед них дослідження *природи міфу* (О. Г. Арапов, Д. С. Зайців, О. А. Карлова, А. К. Кравченко, Г. В. Кремнева, М. А. Малєєва, Б. Б. Пауел, Д. О. Радченко, О. А. Райкова, В. Савінов, Л. Скотт, О. Д. Турган, З. У. Цораєв), *його різних видових модифікацій* (В. І. Дьомін, Г. В. Заломкіна, В. М. Нечипуренко), *історії міфопоетики* (Ю. В. Мельникова, О. Б. Холодов)

та особливостей функціонування античного міфу в літературі (Г. Ф. Драненко, А. Є. Нямцу).

Інтерес дослідників викликають літературні *трансформації релігійних міфів* (О. М. Бетенькова, А. Г. Волкова, Т. М. Потніцева, Р. Х. Шаряфетдінов, О. В. Шиміна), романтична міфологія (монографії О. М. Корнілової (2002) і Т. М. Жужгіної-Аллахвердян (2008)).

Постійно зростає кількість наукових праць, у яких розглядають *особливості літературних рецепцій конкретних міфів*, наприклад, про Алкмену та Амфітріона (Г. Ф. Драненко, 2000), Ісиду та Осіріса (О. О. Васильєва, 2004), Психею і Купідона (М. Ю. Осокін, 2005), Амура і Психею (Ю. Г. Котаріді, 2008), Деметру і Персефону (Ізабель Хест, 2012), а також їхніх циклів: троянські міфи (Т. О. Шаріпіна, 1998), про амазонок (А. В. Котіна, 2012) або окремих міфологічних героїв: про Ікара (М. Рябчук, 1998), Атланта (Ю. В. Крайко, 2006), Аріадну (І. Ю. Тонких, 2007), Антигону (І. Тарангул, 2009), Мінотавра (Н. В. Кузнецова, 2009), Нарциса (Н. Л. Лаврова, 2011), Орфея (О. В. Гнезділова, 2006, Ц. Д. Ділікова, 2011). Системні дослідження останнього міфу сформували в літературознавстві самостійну течію *орфізм* (Р. Капп, 2012).

Помітними є дослідження, присвячені *інтерпретаціям міфологічного матеріалу у творчості конкретних письменників* (М. В. Артамонова, Н. В. Борисова, Г. Е. Воротникова, Н. К. Кашина, А. В. Машинян та ін.); *аналізу міфопоетики представників певної літературної школи, напряду* (О. С. Давиденко, М. М. Іванов, С. В. Максимова, А. О. Панов, Л. Р. Татарникова) або *національної літератури в цілому* (Н. М. Вірясова, Ю. В. Верховська, І. Н. Зайнулліна, А. В. Заугольнікова, М. Ч. Ларіонова, В. Ю. Лукасик, В. В. Міндібекова, В. С. Палькова, Семюел Генрі Хук, О. О. Щипкова та ін.).

На особливу увагу заслуговують сучасні словники, присвячені античній грецькій міфології (І. С. Пігулевська, 2008), та міфологічні енциклопедії, які дозволяють ознайомитись з однією або кількома версіями міфу (Р. Грейвс, 1992; Патрік Колум, 2007; А. П. Кондрашов, 2008), або демонструють інтерпретації міфу у творах мистецтва (Д. С. Буслович, 2001; Є. Е. Дробишева, 2003; Дж. Холл, 2004; Ф. Пеллегріно, Ф. Полетті, 2007).

Активна інформаційна роль електронних ресурсів та періодичних міжнародних видань, зокрема спеціалізованого журналу «Classical Reception Journal», що дозволяють сконцентрувати зусилля літературознавців, перекладачів, мистецтвознавців усього світу в їхній спробі переосмислити античну спадщину в різних культурах і контекстах.

Підрозділ 1.2. «Версії міфу про Ендіміона в художній літературі» присвячено феномену популярності міфу про Ендіміона у творах художньої літератури та інших галузях мистецтва.

Міфологічний матеріал про Ендіміона належить до активних традиційних структур. Протягом багатьох століть цей міф є невичерпним джерелом інтерпретацій у всіх видах мистецтва та художній літературі. Міфологічний образ Ендіміона надихає письменників на створення нових версій, за допомогою яких

автори прагнуть осмислити і вирішити багато питань свого часу. Незважаючи на сталий інтерес до міфу в різних національних літературах: *англійській* (Джон Лілі, Майкл Дрейтон, Джон Кітс, Томас Худ, Х'ю Дональд Барклей, Оскар Вайльд, Стівен Філіпс, Бенджамін Дізраелі, Метью Скелтон), *американській* (Генрі Бек Хест, Чарльз Годфрі Леланд, Генрі Уодсворт Лонгфелло, Ді П'єро, Ден Сіммонс), *німецькій* (Крістоф Мартін Віланд, Вільгельм Карноні, Карл Вайхзелбаумер), *французькій* (Бернар Ле Бов'є де Фонтенель), *українській* (В. І. Пащенко, Н. І. Пащенко), *російській* (О. І. Полежаєв, А. А. Фет), *чеській* (Ярослав Врхлицький, Їржі Карасек зі Львовіц) *нідерландській* (Сімон Вест Дейк), *шведській* (Карл Густав Вернер фон Хейденстам) та інших, ступінь вивчення літературних версій цієї античної спадщини недостатній.

В окремих працях, присвячених творчості Лілі (О. А. Анікст, Н. В. Зоніна, О. М. Черноземова, В. Джефері та ін.), Дрейтона (О. В. Дмитрієва) і Кітса (Н. Я. Дьяконова, Р. М. Самарін, С. Колвін та ін.), питання *трансформації міфу про Ендіміона* не було предметом спеціального дослідження. Не вирішується ця проблема й у монографії Н. Агап'ю «Ендіміон на перехресті. Літературне й художнє дослідження міфу про Ендіміона на зорі сучасної епохи»¹ (2005), де зроблено спробу дослідити причину популярності цього міфу в ренесансному мистецтві.

У другому розділі **«Своєрідність античного міфу про Ендіміона й витоки англійської літературної ендіміонади»** у підрозділі **2.1. «Концептуальна парадигма античного міфу»** зроблена спроба визначити концептуальну основу міфу через наявність декількох його версій. Встановлено, що характер сюжетного розвитку міфу про Ендіміона відображає основні тенденції конкретної історичної епохи, а саме: ідеали й систему цінностей елліністичного давньогрецького суспільства. Зіставлення давніх версій міфу про Ендіміона дозволило визначити його домінантний мотив: *Краса* → *Любов* → *Покарання* → *Вічний сон (Безсмертя)*. Імплементация античного міфу про Ендіміона в різних культурно-історичних ситуаціях зумовлена наявністю в ньому таких «вічних мотивів», як *любов, краса, безсмертя*.

У підрозділі **2.2. «Міфологічні образи Ендіміона й богині Леді-Місяць у рецепції елизаветинців Джона Лілі та Майкла Дрейтона»** розглянуто особливості трансформації міфу в елизаветинців. До аналізу залучено комедію-маску Джона Лілі «Ендіміон, Закоханий мрійник» («Endymion, The Man in the Moone», 1588) і поему Майкла Дрейтона «Ендіміон і Феба» («Endymion and Phoebe», 1595), які стали початком інтерпретацій цього міфологічного матеріалу в англійській художній літературі.

Витоки англійської ендіміонади (версії Лілі і Дрейтона), створені в Англії часів правління королеви Єлизавети, демонструють вплив контексту конкретної національно-історичної ситуації. Кожен з придворних поетів трансформує міфологічний матеріал про Ендіміона для досягнення своєї авторської мети. Лілі прагне відобразити в алегоричній формі складний світ особистих взаємин

¹ Agapiou N. Endymion au carrefour. La fortune littéraire et artistique du mythe d'Endymion à l'aube de l'ère moderne. Ikonographische Repertorien zur Rezeption des antiken Mythos in Europa, Beiheft IV/ Natalia Agapiou. — Berlin: Gebr. Mann Verlag, 2005. — 286 p.

історичних осіб – королеви Єлизавети I і графа Лейстера. Дрейтонівська інтерпретація являє собою своєрідну художню форму ознайомлення з науковими та філософськими концепціями епохи Відродження.

Єлизаветинські версії мають такі ознаки: активне творче переосмислення міфологічної спадщини; осучаснення античного міфу про Ендіміона в контексті конкретної соціально-історичної ситуації, культу монарха; зображення історичних осіб, сучасників Лілі і Дрейтона; гуманістична спрямованість інтерпретації; детермінованість характеристик головних героїв ренесансною естетикою, що панувала в елизаветинській культурі, перш за все, платонівською концепцією любові – «переваги духу над тілом»; помітною є естетизація міфу, художнє втілення ренесансного трактування краси і любові.

Єлизаветинські версії міфологічного матеріалу не лише поклали *початок англійській літературній ендіміонаді*, але й визначили *любовний дискурс* інтерпретації міфу про Ендіміона, що знайшов свій подальший розвиток у творчості англійських письменників XIX століття.

У третьому розділі «**Особливості романтичної інтерпретації міфу в поемі Джона Кітса «Ендіміон»** розглянуто специфіку кітсівської романтичної міфопоетики.

У підрозділі **3.1. «Проблемно-тематичний план: романтичний вектор»** досліджено особливості інтерпретації міфу про Ендіміона в *контексті естетики романтизму*.

В поемі Джона Кітса «Ендіміон» («Endymion», 1817) актуалізація мотиву сну зумовлена, найперше, інтересом романтиків (Новаліс, Шеллі) до інтуїтивного й несвідомого, *ірраціонального світу*, «*нічного*» боку розуму. У Кітса *сон* Ендіміона містить у собі глибокий символіко-філософський зміст – це художня форма, що відобразила пошуки ідеалу в коханні, красі, природі, поезії. Прийом «*сон уві сні*» дозволяє підкреслити фантазмагорійний характер твору та тему *панування уяви*.

Використовуючи міфологічний сюжет, Кітс ставить і розглядає складні філософські й етичні проблеми в *контексті* романтичного мистецтва.

У підрозділі **3.2. «Образи головних героїв у контексті романтичного світовідчуття»** увагу зосереджено на романтичному трактуванні Кітсом міфологічних образів Ендіміона та його коханої богині Леді-Місяць.

Незважаючи на велику кількість персонажів поеми (боги та їхні піддані, казкові істоти, художні образи, створені уявою поета), у центрі твору — *один романтичний герой, рух його думок та почуттів*.

Кітсівській Ендіміон успадковує з «текстів-посередників» *активну* життєву позицію. Як і попередники (Дрейтон та Лілі), Кітс у своїй поемі підкреслює в Ендіміоні втілення ідеалу краси. Відкриття *самоцінності особистості* було художнім завоюванням романтизму, яке привело до естетизації індивідуальності, коли сама незвичайність особистості вже ставала предметом естетичного милування. Відповідно, Кітс відзначає і *обраність*, і *елітарність* Ендіміона, порівнюючи його з ватажком королів: «*a chieftain king*».

Образ Ендіміона відрізняє «документальність» ліричного переживання, самостереження, яке носить, що характерно для романтизму, особистісний характер, тому ліричний герой, і небезпідставно, сприймається як образ самого поета – реальної людини; він виступає носієм його романтичного світогляду в постійному прагненні до досконалості, пошуку ідеалу краси, істини, гармонії.

Кітсівський герой здатний глибоко й щиро кохати. У пошуках своєї богині Леді-Місяць він проходить випробування й домагається особистого щастя. В інтерпретації Кітса, в образі богині Леді-Місяць втілено *романтичний ідеал жінки*.

Зображуючи любов героїв, Кітс як поет-романтик показує, з одного боку, її космологізм, а з іншого, — *земний характер*. Слідом за Шекспіром, Кітс порівнює небесну богиню з простою *земною* дівчиною: «like a very maid». *Любов* героїв у поемі *допомагає розкрити їхній духовний потенціал*, багатство їхнього внутрішнього світу.

Створені Кітсом романтичні образи героїв являють собою позачасовий ідеал прекрасного. Наближення до ідеалу, до здійснення мрії по-романтичному можливе лише в мріях, сні, видіннях. Що й відбувається в поемі Кітса.

У підрозділі 3.3. «Своєрідність романтичної міфопоетики твору Кітса» досліджено інтертекстуальний діалог кітсівської поеми з іншими національними культурами та історико-літературними епохами. Це широке використання *ремінісценцій та алюзій* з творів Овідія («Метаморфози»), Данте («Чистилище»), Чосера («Будинок Слави»), Спенсера («Королева Фей»), М. Дрейтона («Ендіміон та Феба»); Шекспіра («Венера й Адоніс») та арабських казок «Тисяча й одна ніч» («An Arabian Nights»). Кітс запозичив не тільки сцени, але й *форми і засоби* художньої оповіді античних і середньовічних творів, поет дотримався *античної тектоніки побудови художнього образу* летючості Морфея (термін Л. І. Таруашвілі)². Використання позачасовості й позапросторовості у викладі матеріалу дозволяє Кітсу сконцентрувати увагу на передачі *світу почуттів* і акцентувати їхню *універсально-планетарну значущість*.

Кітс у своїй поемі вдається до *синтезу* кількох *міфів і легенд* (про Венеру й Адоніса, Главка, Пана), історій життя вигаданих і традиційних міфологічних персонажів – мешканців Олімпу, казок «Тисяча й одна ніч». Подібне змішування легендарно-міфологічних сюжетів теж є втіленням романтичної естетики, що декларувала свободу творчої уяви, відсутність жанрових і стильових меж, і звідси – ту легкість, з якою романтики самі ставали *міфотворцями*.

Характерною рисою міфопоетики Кітса є звернення до символу та міфу взагалі як форм художнього вираження розладу з дійсністю. Використовуючи *символи* («dream», «tree», «dew»), Кітс як художник-митець стає *посередником між реальним і надчуттєвим*. Розшифрування значення, вкладеного Кітсом, наприклад, у символ «tree», допомагає глибше зрозуміти один з аспектів *проблематики* поеми, а саме: *пошуки головним героєм істини* (Дерева Життя) та універсальної мудрості на Землі й на Небі. Сам образ Ендіміона виступає в поемі

² Таруашвілі Л. І. Тектоника визуального образа в поэзии античности и христианской Европы. К вопросу о культурно-исторических предпосылках ордерного зодчества. / Л.И. Таруашвили. — М.: Языки русской культуры. — 1998. — 376 с.

як символ поета, що одержує нагороду за вірне служіння красі, ідеалом якої мислиться краса уявлювана. Досліджено, що кітсівський романтизм носить «елегійний», філософський характер. Інтерпретацію античних міфологічних образів, сюжетів і *символів* у поемі Кітса слід розглядати як один із проявів *еллінізації*. Для поета-романтика античність ототожнювалася з еталоном естетичної гармонії. Протягом усієї поеми оповідь про пошуки Ендіміона перемишується одою античності, навечно застиглою для Кітса в мармурових статуях: «But in old marbles ever beautiful».

Особливістю поеми Кітса є естетизація краси природи. Поему відрізняє культ краси картин саме *первозданної* природи, тому що природа у вищому сенсі сама є художнім творінням, сама є мистецтвом. Тому в кітсівській поемі багато замальовок дикої природи, її прихованих куточків, куди ще не ступала нога людини: «sweet herbs that searching eye could cull: /Wild thyme». Як і у відомих одах і сонетах, Кітс і в цьому творі постає майстром пейзажних замальовок образу рідної Англії, який з'являється у підсвідомості поета.

У Кітса цілісність картинам природи дає не тільки детальний опис їхнього кольору, розміру або характерних для них звуків, але й той факт, що зображені об'єкти є *живі і не застигли*. Спостерігається своєрідна художня манера побудови кітсівського пейзажу: з одного боку, статичні картини пейзажу — це те, що втілює ідею спокою, гармонії, краси, з іншого — є *подолання статичності*. Кітс-романтик показує життя в динаміці, демонструє рухливу сутність природних явищ. У зображенні універсальності природи поет вдається до романтичного пантеїзму, інтеріоризації.

У **підрозділі 3.4. «Жанрово-стильова своєрідність поеми»** зосереджено увагу на своєрідності поетичної організації романтичного твору Кітса. «Змішання жанрових нормативів» (міфу, легенди, казки, пісні, гімну) розглядається як одна з форм прояву свободи романтичної творчості і передбачає свободу літературної форми.

Висування Кітсом на перший план ілюзорного світу як заперечення дійсності є проявом *романтичної іронії*. Кітс протиставляє реальності атмосферу чарівного світу та казкову красу, що часто асоціюється з екзотичною розкішшю Сходу — «*brightening east*». Пишнота підводного палацу бога Нептуна вражає розкішшю східної казки, де є «діамантове мерехтіння», «золоте сяйво бурштину», «опалові куполи / бані», «яшмові колони», «рум'янець коралу» («diamond gleams», «golden glows of amber», «rich opal domes», «jasper pillars», «a blush of coral»).

Поема Кітса «Ендімійон» стала новим етапом у розвитку англійського романтизму й літературної ендіміонади.

Новаторство Кітса, що визначило своєрідність інтерпретації античного міфу, являє собою *поєднання* в поемі особливостей романтичного мистецтва й ознак естетизму. За Кітсом, *пошуки прекрасного* — єдиний шлях до пізнання світу. Саме ця світоглядна позиція англійського романтика дозволила Н. Я. Берковському назвати Кітса «одним із родоначальників *естетизму* в Європі». Вже перші рядки поеми «A THING of *beauty* is a joy forever»

(«Прекрасне створіння є радістю назавжди») демонструють естетичну спрямованість кітсівського твору.

Ознаки естетизму в поемі: культ краси, декоративний стиль, використання синестезії (прагнення виявляти й змішувати запах, звук і колір); семантична функція кольорозображення.

Поема «Ендімійон» відзначається багатим стилістичним потенціалом, який допомагає Кітсу розкривати художні цінності романтичного мистецтва та естетизму, що перебуває в процесі формування.

Розділ 4. «Специфіка рецепції міфу про Ендімійона у творчості поетів-вікторіанців та диференційні ознаки англійської поетичної ендімійонади XIX століття» складається з двох підрозділів.

Підрозділ 4.1. «Вікторіанські інтерпретації міфологічного матеріалу про Ендімійона» – має три частини, у яких об'єктом комплексного аналізу є поетична ендімійонада письменників-вікторіанців.

У підрозділі 4.1. 1. **«Неоміфологічне трактування Х'ю Дональда Барклея «Ендімійон, або Юнак, що плакав за Леді-Місяць»** вперше розглянуто творчість маловідомого поета Х'ю Дональда Барклея, ім'я якого згадується тільки в документах бібліографічного архіву «Mid-Victorian Poetry, 1860-1879» та на обкладинці його поетичної збірки «Орфей, Еврідіка, Ендімійон та інші поеми» («Orpheus and Eurydice, Endymion, and other poems», 1877). Немає інформації і про роки життя Барклея. Збереглося лише кілька рядків у коментарях квітневого літературного огляду «The Westminster Review» за 1878 рік, згідно з якими барклеївська поема характеризувалась як вдала літературна спроба, гідна всіляких похвал («*praiseworthy attempt*»).

Твір Барклея є інтерпретацією кітсівської версії міфу про Ендімійона в контексті сучасної авторові епохи, що призводить до *переосмислення «вічних цінностей»*. Змінюються й уявлення *про красу*. Краса Ендімійона, за інтерпретацією поета-вікторіанця, стає своєрідним товаром і предметом сексуального задоволення серед представників панівної верхівки. Барклеї спростовує кітсівську ідеалізацію теми вічної любові й протиставляє їй світ, у якому почуття тлінні та підвладні егоїстичним і меркантильним спрямуванням. Щиру любов кітсівської богині Леді-Місяць у барклеївській версії підмінено швидкоплинним захопленням Цинтії красою та юністю бідного пастуха. Замість кітсівського романтичного героя, що домогся кохання і щастя, у барклеївській версії виникає жалюгідний, слабкий духом, розчарований у коханні пастух, що вчинив суїцид. У барклеївській поемі античний гімн кохання трансформується в трагедію про зраду коханого та загибель *безсмертної* краси в особі літературного персонажа Ендімійона. Цим поет висловлює свою тугу за кінцем ери романтичних ілюзій та стурбованість початком епохи прагматизму, яка руйнує Поезію й Красу.

Поема Барклея є художнім відображенням соціальних процесів англійського суспільства кінця XIX століття, критикою вікторіанської моралі, переосмисленням романтичних ідеалів. У ній відчутна як іронія на кітсівську ілюзорність та байронівський мотив богорівності, так і переоцінка розуміння

краси і кохання в контексті вікторіанської дійсності. Одним із домінуючих прийомів у творі Баркля є *контраст*, за допомогою якого поет акцентує в символічно-алегоричній формі наявну проблему соціальної стратифікації, різницю в способі життя представників різних верств суспільства (ледарство мешканців Олімпу ↔ трудові будні жителів Землі). Поет ототожнює привілейовану англійську верхівку з «роєм золотих бджіл» («a swarm of golden bees»), «зірковим хором» («the starry choir»), а жителів Землі називає «нещасними смертними» («miserable mortals»). Симпатія автора на боці нижчих верств суспільства (Пеони, Ендіміона, пастухів). Барклей підкреслює душевні якості простих людей, їх доброту, здатність співчувати.

До основних художніх рис та особливостей поеми слід віднести такі: сюжетну алюзію на твір Кітса, пролонгування міфу, створення альтернативного варіанту долі героя; пародіювання центральних ситуацій і персонажів міфу, а саме: іронічно-глузливе передражнювання кітсівської історії кохання Ендіміона; створення нових (інших, ніж у міфі) «вічних цінностей», які десакралізують міфологічні; суміш модифікованих автором (міфу, поеми і драми) традиційних жанрових різновидів, у якій віддзеркалилося «прагнення неоміфологічного мистецтва до синтезу»; психологічну та соціальну умотивованість дій персонажів, підвищену емоційність, яка покликана показати зміни у свідомості сучасної людини, її шлях від щастя до розчарування, духовної спустошеності, краху ілюзій.

Своєрідність інтерпретації Баркля визначена її особливою формою щодо попереднього варіанту. У поета-вікторіанця це — апокриф з елементами пародіювання.

У підрозділі 4.1.2. «Своєрідність міфопоетики «Ендіміона» Оскара Вайльда в контексті естетизму» здійснено спробу визначити мистецькі пріоритети та етико-світоглядні орієнтири поета.

В античному міфі про Ендіміона Оскар Вайльд розпочинає свої творчі міркування про власний естетичний ідеал, у якому постульовано розуміння «краси вищої за мораль, мистецтва вищого від реальності, а насолоди — найціннішої в житті». Гедонізм, який проповідує вайльдівський Ендіміон, як і герої його інших творів, виходить із цієї концепції мистецтва.

«Ендіміон (Для музики)» («Endymion (For music)», 1881) Вайльда — це теж, як і у Баркля, апокриф, але зі своєю ідеєю, задумом та пафосом. Вайльдівський апокриф — це, перш за все, — художня форма епатування вікторіанської моралі, що знаходить своє віддзеркалення в цілій низці зіставлень, що є характерною рисою вайльдівського методу: світ мистецтв ↔ дійсність; безсмертя почуттів ↔ їхня тлінність; традиційна любов жінки й чоловіка ↔ нетрадиційна форма кохання, бісексуалізм; гармонія зовнішньої й внутрішньої краси ↔ невідповідність зовнішньої краси й аморальної поведінки.

Як і барклеївська поема, вірш Вайльда має характерні ознаки *неоміфологізму*, які стають очевидними в інтерпретації античного міфу про Ендіміона, про створення альтернативного варіанта долі героя в сучасному письменникові вікторіанському суспільстві; про «гру на стику між ілюзією

і реальністю». Своєрідність вірша зумовлена художньою маніфестацією естетизму: культом краси, насолоди, акцентом на превалюванні мистецтва над реальністю, парадоксальністю, декоративним стилем, семантичною функцією кольорозображення, синестезією; епатуванням вікторіанської моралі (йдеться про гомогенну форму кохання); переосмисленням «вічних цінностей» (категорії любові і краси) у контексті естетизму (краса у Вайльда позбавлена етичної основи); еkleктикою стилів.

Нарешті, «літературна модель» (термін В. А. Лукова, Н. В. Соломатіної) вайльдівського Ендіміона як ідеалу краси та чоловічого кохання була близька самому письменникові, що прагнув побудувати своє життя згідно з проголошуваними ним принципами естетизму.

У підрозділі 4.1.3. «Неокласична версія міфу у творі Стівена Філіпса «Ендіміон» досліджено особливості інтерпретації міфологічного матеріалу про Ендіміона у творчості поета-вікторіанця Філіпса. Його поема «Ендіміон» («Endymion», 1898) належить до числа *неокласичних* творів, оскільки містить низку характерних ознак: відродження давньогрецького сюжету з дотриманням важливої для неокласицизму вимоги, а саме: «формальної близькості до оригіналу» (О. І. Кузьміна), тобто сюжету; реставрація міфу з елементами дописування діалогів і філософських міркувань; сплав поезії та філософії; культ античних ідеалів і цінностей, оспівування земних насолод, що втілює «визнання класичного мистецтва як реальності, яка збігається з розумінням прекрасного», а також позначає поступове сходження неокласиків «до ідеального гармонійного світу»; образи Ендіміона і Леді-Місяць розглядаються як еталон духовної й фізичної досконалості; абсолютизація моральних цінностей; апологія культу краси і гармонії, проте «неокласики долають естетизм. У поезії з'являється соціальний підхід, який виводить літературу за межі тільки мистецтва»³.

До характерних особливостей поеми як неокласичної слід віднести: втілення позачасового ідеалу краси в образах головних героїв; актуалізація вічної теми кохання в контексті проблеми безсмертя; оспівування гармонії життя, духовних цінностей (щирість, вірність), особистісної героїки, сили волі, мужності (готовність Ендіміона до самопожертви). Поняття «прекрасного» у творі асоціюється зі щирими глибокими почуттями, родинними узами, відчуттям природної краси світу.

На думку поета, античні ідеали суперечать прагматичним цінностям вікторіанської епохи.

На відміну від неоміфологічних інтерпретацій Баркля і Вайльда, які пропонують альтернативний варіант долі Ендіміона і його коханої Леді-Місяць, версія Філіпса має *реставраційний характер* і відрізняється прагненням *відродити сюжет давньогрецького оригіналу*, затвердити значущість неминущих з античних часів загальнолюдських цінностей. Однак, незважаючи на різні засади

³ Темченко Л. В. Український неокласицизм 20-х рр. ХХ ст.: Генезис, естетика, поетика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01. «Українська література» / Лілія Василівна Темченко. — Дніпропетровськ, 1997. — С. 18

в контексті літературних течій, усі три варіанти інтерпретації міфу (Барклей, Вайльд, Філіпс) об'єднують антивікторіанська спрямованість.

Підрозділ 4.2. «Ендімонада: мотив, ознаки й визначення традиційної міфологічної структури» пов'язаний з визначенням основних характеристик англійської літературної ендімонади.

На підставі зіставлення особливостей трансформації міфу про Ендімона в англійській поезії XIX століття зроблено спробу визначити й систематизувати *диференційні*, або *відмінні*, *ознаки* традиційного сюжету про Ендімона в контексті його літературних версій. Серед них виділяємо дві підгрупи:

I. З погляду *діахронічного аспекту* виокремлюємо *загальні* диференційні ознаки, які визначають специфіку традиційного сюжету *відомих* ендімонад різних національних літератур. До них належать:

1. *Стійкий інтерес* до цього міфологічного сюжету на тлі культурно-історичних епох різних національних літератур і культур пояснюється *універсальністю проблематики, пов'язаною з питанням про загальнолюдські цінності*.

2. *Упізнаність* цього традиційного сюжету *за аксіологічною тріадою «Краса → Любов → Вічний сон (Безсмертя)»* відображає й визначає подійно-змістовний аспект взаємин головних героїв: Ендімона і його коханої Леді-Місяць.

3. Міф про Ендімона є відкритою художньою системою, що передбачає процес постійного розширення й ускладнення характерів героїв.

II. З погляду *синхронічного аспекту* виокремлюємо *конкретні* диференційні ознаки, які характерні тільки для *англійської ендімонади XIX століття*, тобто орієнтовані на конкретну національно-історичну ситуацію:

1. *Численність літературних інтерпретацій*. Англійська поезія XIX століття репрезентована цілою плеядою письменників (Кітс, Худ, Вайльд, Барклей, Філіпс), творчість яких належить до різних літературних течій та напрямів (романтизму, естетизму, неокласицизму).

2. *Спадкоємність*. Єлизаветинські інтерпретації Лілі й Дрейтона вплинули на превалювання *любовної домінанти в ендімонаді* й дали імпульс до осучаснення античного матеріалу. Дрейтонівський варіант трансформації міфу став джерелом натхнення для створення романтичної поеми Кітса. А кітсівська версія послужила художнім матеріалом для переакцентуації в поемі Барклея.

3. *Актуальність*. Літературні варіанти англійської поетичної ендімонади XIX століття дозволяють відобразити філософсько-естетичні погляди романтизму (Кітс) та епохи вікторіанства (Вайльд, Барклей, Філіпс).

4. *Різноманіття використання способів реценції* античного міфу (романтична інтерпретація, пародія й апокрифічне продовження, апокриф, реставрація міфу з елементами дописування) і форм інтертекстуальності (ремінісценції, успадкування епізодів, образів, алюзії, фабульний топос античного міфу про Ендімона, реактуалізація класичного тексту). Всі види інтерпретацій відповідають авторському стилю й літературному напрямку.

5. *Різноманітність способів відтворення дійсності*: відхід від реальності в романтичний світ мрій (Кітс); критичне переосмислення духовних цінностей

вікторіанського суспільства, що в письменників-вікторіанців набуває своїх індивідуальних специфічних художніх форм втілення: епатаж вікторіанської моралі (Вайльд); критика деградації буржуазної моралі (Барклей); протиставлення античних ідеалів сучасним, не на користь останніх (Філіпс).

6. *Еволюціонування образу головних героїв.* У досліджуваних нами літературних інтерпретаціях міфу про Ендіміона спостерігаємо якісне семантичне ускладнення образів. Довгий час відповідно до міфологічного образу Ендімій ототожнювався тільки зі сплячим юнаком невимовної краси. У версіях Кітса, Вайльда Ендімій має активну життєву позицію. У Барклея і Філіпса сон опановує Ендіміона лише у фіналі поеми. Кожна нова інтерпретація міфу вносить свої корективи в образ у контексті «осучаснення». Кожна літературна версія пропонує Ендіміону «свою» маску: кітсівського романтика або вайльдівського розпусника, слабкого духом самовбивці у Барклея або самовідданої, сильної особистості у Філіпса. Любляча і вірна богиня Леді-Місяць в інтерпретаціях Кітса і Філіпса перетворюється у Барклея в меркантильну й егоїстичну хижачку.

7. *Художня панорамність* зображення культурно-історичної й соціальної специфіки англійського суспільства, *створення морально-психологічних образів* її представників. Англійські літературні версії міфу про Ендіміона втілюють своєрідність естетичної концепції романтизму (Кітс); відтворюють картини соціального життя вікторіанського суспільства (Барклей, Філіпс); порушують питання збитковості вікторіанської моралі й моральності (Вайльд, Барклей).

Сукупність усіх згаданих *взаємодоповнювальних* ознак становить своєрідність традиційного сюжету літературної англійської ендіміонади XIX століття. Отож, англійська поетична ендіміонада XIX століття – це невід'ємна частина світової літературної ендіміонади, що відрізняється національно-історичними особливостями рецепції античного міфу. Під літературною ендіміонадою загалом слід розуміти інтерпретації давньогрецького міфу про Ендіміона, які відрізняються різноманітністю форм переосмислення античного матеріалу і за структурою являють собою самостійні версії активного традиційного сюжету, що в художній формі відтворюють сучасну авторові дійсність крізь призму таких філософсько-естетичних категорій, як краса, любов, безсмертя.

У **ВИСНОВКАХ** запропоновано стислий виклад підсумків проведеного дослідження.

Англійська поетична ендіміонада XIX століття представлена романтичною інтерпретацією Кітса, неоміфологічними версіями міфу Барклея і Вайльда, неокласичним трактуванням Філіпса. Кожен автор використовує й переосмислює міфологічний матеріал згідно з особистою системою художніх засобів та принципів літературного напрямку або течії.

Дослідження концептуальної своєрідності античної спадщини про Ендіміона показує, що сам міф відображає ідеали й систему цінностей давньогрецького суспільства. Наявність «вічних мотивів» *Краса* → *Любов* → *Покарання* → *Вічний сон (Безсмертя)* у сюжеті визначає затребуваність цього міфу в різних культурно-історичних епохах та в національних літературах.

Витоками англійської літературної ендіміонади є твори: «Ендіміон» Лілі та «Ендіміон і Феба» Дрейтона, які почали спробу «осучаснення» міфологічного матеріалу про Ендіміона в контексті втілення гуманістичних ідей епохи Відродження та визначили любовний дискурс наступних версій античного міфу.

Новим етапом у розвитку літературної ендіміонади й англійського романтизму стала поема Джона Кітса «Ендіміон». Вектор кітсівського романтичного світовідчуття – це постійне прагнення до оновлення, руху, жага ідеального й дивного, ушляхення великої сили краси та кохання, пошук відповіді на питання про призначення поезії.

Унікальність і новаторство інтерпретації Кітса полягає в тому, що для поеми характерне *поєднання* особливостей романтичного мистецтва й ознак майбутнього напрямку естетизму.

Поема маловідомого поета Х'ю Дональда Баркля «Ендіміон, або Юнак, що плакав за Леді-Місяць» являє собою апокрифічне продовження поеми Кітса і втілює відчуття вичерпності романтичних ідеалів у нових історичних умовах розвитку Англії в другій половині XIX століття. Крах романтичних марень (смерть Ендіміона, який виступає їх носієм) символічно передано через критичне ставлення до вікторіанського суспільства.

Нові нюанси в інтерпретації краси й любові з'являються у вірші Оскара Вайльда «Ендіміон». Подібно до Баркля, Вайльд наділяє загальновідомого персонажа новою долею. Зовнішня краса, еталоном якої визнано Ендіміона, тепер не відповідає його внутрішньому світові – мінливому й нещирому, у якому любові зраджують заради насолоди. «Ендіміон» Вайльда – це апокриф, художня форма епатування вікторіанської моралі.

На відміну від попередніх інтерпретацій міфу про Ендіміона (Кітс, Барклей, Вайльд), неокласична версія Стівена Філіпса «Ендіміон» є втіленням прагнення відродити оригінальний давньогрецький міф, щоб акцентувати неминущі з античних часів загальнолюдські цінності, показати цілісність головних героїв. На відміну від неоміфологічних інтерпретацій Баркля і Вайльда, які пропонують альтернативний варіант тлумачення долі Ендіміона і його коханої Леді-Місяць, версія Філіпса має *реставраційний характер*.

Процес трансформації міфу про Ендіміона в поезії XIX століття йде шляхом еволюції сюжетної структури, а саме в бік її ускладнення: нарощування нових мотивів (самопожертва в ім'я любові (Філіпс) або її зрада (Барклей), а також часткове відмирання старих, наприклад, відсутність теми сну та руйнування класичного сюжету у вайльдівській інтерпретації. Проте у всіх нових версіях міфу спостерігається збереження домінантного мотиву та концепту – взаємини Ендіміона й богині Леді-Місяць, що розглядаються в контексті краси та любові.

Версії Кітса, Баркля, Вайльда, Філіпса демонструють різноманітність *інтерпретаційних моделей* міфу. Проте їх поєднують спільні риси: спадкоємність любовного елизаветинського дискурсу; активне творче перетворення міфологічного матеріалу в контексті сучасності й національно-історичних умов; художня неповторність кожної літературної версії міфу. Відмінні риси

зумовлюють методи та різноманітні способи переосмислення міфу про Ендіміона: романтична інтерпретація Кітса, від якої відштовхується Барклей, створюючи пародію й апокрифічне продовження міфу, естетська версія Вайльда, реставрація міфу з елементами дописування Філіпса.

XIX століття дає різноманітність варіантів інтерпретації міфу про Ендіміона в англійській літературі. У Кітса *Ендіміон* – романтичний герой, який шукає свою любов і щастя та бореться за них. У Барклея – слабкий духом персонаж, який покінчив життя самогубством через нерозділене кохання. У Вайльда – серцеїд-бісексуал. У Філіпса – вірна натура, яка йде на самопожертву заради своєї коханої. В інтерпретаціях Кітса і Філіпса, *Богиня Леді-Місяць* — це ідеал жіночності, пристрасті, духовної та фізичної краси. У Барклея – прагматична, самозакохана, душевно черства красуня, представниця вищого суспільства, яка, насолодившись юністю і красою Ендіміона, кидає його в обмін на життя в матеріальному достатку. У Вайльда – розлучниця.

По-різному тлумачаться поняття любові і краси. На відміну від інтерпретацій Кітса і Філіпса, у версіях Барклея і Вайльда краса втрачає свій первісний зміст, стає предметом втіхи та задоволення сексуальних бажань (Барклей), є явна невідповідність зовнішньої краси і внутрішнього змісту. Очевидними є метаморфози любові: у Кітса, Філіпса – щаслива, взаємна, щира; у Вайльда, Барклея – глибокі почуття підмінені скороминущим сексуальним потягом, що приносить біль, страждання і навіть смерть. У порівнянні з міфологічним матеріалом, трансформовано мотив сну: у Кітса сон актуалізує «відхід в ірреальний світ»; у Вайльда сон відсутній взагалі. Якщо у Філіпса сон, ототожнений зі смертю, підкреслює героїчний вчинок Ендіміона, його самопожертву заради кохання, то у Барклея – підсилює відчай і безвихідь становища пастуха, кинутого богинею Леді-Місяць.

Традиційна структура міфу про Ендіміона в контексті її літературних версій має низку ознак: інтегральні та диференційні. Останні поділяємо на загальнодиференційні, які характерні для специфіки традиційного сюжету всіх відомих ендіміонад у різних національних літературах і конкретнодиференційні ознаки англійської ендіміонади XIX століття, тобто орієнтовані на конкретну національно-історичну ситуацію. Сукупність усіх взаємодоповнювальних ознак становить своєрідність *традиційного сюжету* міфу про Ендіміона.

Досліджені версії античного міфу про Ендіміона фіксують і відображають як національні особливості становлення літературних напрямів і течій в Англії XIX століття (романтизм, естетизм, неоміфологізм, неокласицизм), так і художні ознаки авторських стилів Кітса, Вайльда, Барклея, Філіпса.

Дисертантка усвідомлює, що, оскільки в дисертації вперше розглянуто творчість Барклея і проаналізовано раніше не помічені критикою версії міфу Вайльда, Філіпса, поставлені в дослідженні питання не можуть бути вичерпані рамками однієї роботи. Навпаки, це дослідження припускає розвиток теми, а авторка висловлює сподівання на подальший розгляд ендіміонади як активного

традиційного міфологічного сюжету поряд з орфізмом, фаустіаною, робінзонадою, донкіхотством та ін.

Основні положення дисертації викладені в таких публікаціях:

1. Фоміна Л. В. Концептуальна своєрідність античного міфу про Ендіміона / Л. В. Фоміна // Від бароко до постмодернізму: збірник наукових праць [редкол. Т. М. Потніцева (відп. редактор) та ін.]. — Дніпропетровськ : Видавництво ДНУ, 2011. — Випуск XV. — С.125–130.
2. Фомина Л. В. Трансформація античного міфа в «Ендиміоне» Джона Лили / Л. В. Фомина // Література в контексті культури: збірник наукових праць [редкол. В. А. Гусєв (відп. редактор) та ін.]. — Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. — Випуск 21 (2) . — С. 275–281.
3. Фоміна Л. В. Стилїстичні і мовні особливості поеми Кїтса «Ендїмїон» / Л. В. Фомїна // Актуальні проблеми іноземної філології: Лїнгвістика та літературознавство: міжвузівський збірник наукових статей [гол.ред. В. А. Зарва]. — Бердянськ : БДПУ, 2011. — Вип. VI. — Ч. 2. — 2011. — С. 232–239.
4. Фоміна Л. В. Інтерпретації міфу про Ендімїона в англїйській поезїї ХІХ столїття / Л. В. Фомїна // Вісник Луганського національного університету іменї Тараса Шевченка (філологічні науки) : збірник наукових праць [редкол. В. С. Курило (гол. редактор) та ін.]. — Луганськ: Видавництво Державного закладу «Луганський національний університет іменї Тараса Шевченка», 2012. — № 12 (247) — Ч. II. — 2012. — С. 152–161.
5. Фоміна Л. В. Ознаки і визначення традиційної структури міфу про Ендімїона / Л. В. Фоміна // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету іменї Г. С. Сковороди. Серія «Літературознавство»: збірник наукових праць [редкол. Л. Г. Фрізман (гол. редактор) та ін.]. — Харків : ППВ «Нове слово», 2012. — Випуск 2 (70). — Частина друга. — 2012. — С.134–143.
6. Фоміна Л. В. Основні напрями сучасної літературної критики у вивченні міфу про Ендімїона / Л. В. Фоміна // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету іменї Г. С. Сковороди. Серія «Літературознавство»: збірник наукових праць [редкол. Л. Г. Фрізман (гол. редактор) та ін.]. — Харків : ППВ «Нове слово», 2012. — Випуск 3 (71). — Частина перша. — 2012. — С.148–154.
7. Фоміна Л. В. Витоки англїйської літературної ендіомїонади / Л. В. Фомїна // Культура народів Причерноморья : научний журнал Крїмського научного центра національної Академії наук України и Міністерства освіти и науки України. — 2013. — № 251. — С.142–147.
8. Фоміна Л. В. Трансформація античного міфу в поемі Х. Д. Барклея / Л. В. Фоміна // Від бароко до постмодернізму: збірник наукових праць [редкол. Т. М. Потніцева (відп. редактор) та ін.]. — Дніпропетровськ : Видавництво ДНУ, 2013. — Випуск XVII, том 1. — С.217–223.

9. Фоміна Л. В. Художня своєрідність твору Джона Лілі «Ендіміон» / Л. В. Фоміна // *Ренесансні студії. Збірник наукових праць* [гол. ред. Н. М. Торкут]. — Запоріжжя : КПУ, 2013. — Вип. 20–21. — С. 81–96.
10. Fomina L. Neomyths about Endymion in the Victorian poetry / L. Fomina // *Middle East Journal of Scientific Research*. — 2013. — Volume 15 Number (5). — P. 613—617.

Додаткові публікації:

1. Фоміна Л. В. Жанр комедії маски у творчості Дж. Лілі (п'єса «Ендіміон») / Л. В. Фоміна, Л. П. Привалова // *Філологічні науки: збірник наукових праць студентів факультету: У 3 т. [упорядник. О. І. Панченко (гол. редактор) та ін.]*. — Дніпропетровськ : Пороги, 2009. — Том 3. — С.264–269.
2. Ендіміонада в англійській поезії XIX ст. і її витоки / Л. В. Фоміна; пер. з англ. і вступне слово. — Дніпропетровськ : Адверта, 2014. — 144 с.

АНОТАЦІЯ

Фоміна Л. В. Своєрідність інтерпретації міфу про Ендіміона в англійській поезії XIX століття. — На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.04 — література зарубіжних країн. — Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України, Дніпропетровськ, 2014.

У дисертації вперше розглянуто особливості інтерпретації античного міфу про Ендіміона в англійській поезії XIX століття. Досліджено специфіку функціонування традиційного міфологічного сюжету про Ендіміона в синхронному й діахронному аспектах, подано характеристики літературної ендіміонади в англійській поезії XIX століття. Розглянуто концептуальну своєрідність давньогрецького міфу про Ендіміона, визначено та вивчено витоки англійської ендіміонади (версії міфу Джона Лілі та Майкла Дрейтона), досліджено різноманітність інтерпретаційних моделей рецепції міфологічного матеріалу в літературних творах Джона Кітса, Х'ю Дональда Барклея, Стівена Філіпса, Оскара Вайльда.

Описано художню своєрідність англійської поетичної ендіміонади, зумовлену різними літературними течіями і напрямками XIX століття: романтизмом, естетизмом, неокласицизмом.

Уперше наведено переклади українською мовою творів Лілі, Худа, Вайльда, Барклея, Філіпса. Знахідкою стало відкриття імені маловідомого англійського поета Х'ю Дональда Барклея і введення його творчості до літературознавчого обігу.

Пропоноване дослідження є першим кроком у вивченні функціонування античного міфу про Ендіміона в англійській поезії XIX століття й відкриває перспективи для подальшого розгляду літературної ендіміонади поряд з орфізмом, фаустіаною, робінзонадою, донкіхотством тощо.

Ключові слова: ендіміонада, трансформація міфу, диференційні риси, неоміфологізм, романтизм, естетизм, неокласицизм, Дж. Кітс, Х'ю Дональд Барклей, Оскар Вайльд, Стівен Філіпс.

АННОТАЦИЯ

Фомина Л. В. Своеобразие интерпретации мифа об Эндимионе в английской поэзии XIX века. — На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.04 — литература зарубежных стран. — Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара Министерства образования и науки Украины, Днепропетровск, 2014.

В диссертации впервые подробно рассмотрены особенности интерпретации античного мифа об Эндимионе в английской поэзии XIX века. Исследована специфика функционирования традиционного мифологического сюжета об Эндимионе в синхронном и диахронном аспектах, дана характеристика литературной эндимионады в английской поэзии XIX века. Рассмотрено концептуальное своеобразие древнегреческого мифа об Эндимионе, определены и изучены истоки английской эндимионады (версии мифа Джона Лили и Майкла Дрейтона) и исследовано разнообразие интерпретационных моделей рецепции данного мифологического материала в литературных произведениях Джона Китса, Хью Дональда Барклея, Стивена Филипса, Оскара Уайльда.

Описано художественное своеобразие английской поэтической эндимионады в контексте различных литературных течений и направлений XIX века: романтизме, эстетизме, неоклассицизме.

Впервые сделан перевод на украинский язык произведений Лили, Худа, Уайльда, Барклея, Филипса. Находкой стало открытие имени малоизвестного английского поэта Хью Дональда Барклея и введение его творчества в литературоведческое обращение.

Предлагаемое исследование представляет первый шаг в изучении функционирования античного мифа об Эндимионе в английской поэзии XIX века и открывает перспективы для дальнейшего рассмотрения литературной эндимионады наряду с орфизмом, фаустианой, робинзонадой, донкихотством т.п.

Ключевые слова: эндимионада, трансформация мифа, дифференциальные черты, неомифологізм, романтизм, естетизм, неокласицизм, Дж. Китс, Хью Дональд Барклей, Оскар Уайльд, Стівен Филлипс.

SUMMARY

Fomina L. V. The interpretation peculiarities of the ancient myth about Endymion in English poetry of the XIX-th century. — Manuscript Copyright.

A thesis submitted for the Candidate Degree in Philology. Speciality 10.01.04 — Literature of Foreign Countries. — Oles Honchar Dnipropetrovsk National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Dnipropetrovsk, 2014.

The thesis deals with the first research of the interpretation peculiarities of the ancient myth about Endymion in English poetry of the XIX-th century. The

functioning features of traditional mythological plot about Endymion are investigated in synchronic and diachronic aspects, the characteristics of the XIX-th century English poetical endymionism and are given. A conceptual originality of the ancient Greek myth about Endymion is considered. The origins of the English endymionism (John Lily's and Michael Drayton's versions of the myth) are defined and studied. Different interpretational models of this mythological material in the literary works by John Keats, Donald Hugh Barclay, Steven Phillips, Oscar Wilde are investigated.

An artistic originality of English poetic endymionism in the context of various literary movements and trends of the XIX-th century (Romanticism, Aestheticism, Neoclassicism) is described.

The nineteenth century provides the interpretational variety of the myth about Endymion in English poetry. Keats's Endymion is a romantic character who is looking for an ideal of beauty and love embodied in Moon goddess. Barclay's Endymion is weak-willed. His suicide symbolizes the collapse of romantic ideals in the reality of Victorianism. Wilde's character is a sensual bisexual. Phillips's Endymion is a true strong nature, who sacrifices himself for the sake of eternal love. As for the image of Moon goddess it also differs in all interpretations. She embodies an ideal of femininity, passion, spiritual and physical beauty in the poems by Keats and Phillips. Barclay's neomyth depicts a pragmatic, narcissistic, mentally stale beauty, belonging to the elite society. Having enjoyed Endymion's youth and beauty she left him. She prefers to live in luxury on Olympus. Wilde's Moon goddess is a rival in love.

Despite this interpretational variety of the myth about Endymion in English poetry of the XIX-th century all versions have common features: continuity of Elizabethan love discourse; active and creative transformations of mythological material in the context of modernity and national-historical conditions; an artistic uniqueness of each literary interpretation of the myth.

The poetry about Endymion by Lily, Hood, Wilde, Barclay, Phillips are for the first time translated into the Ukrainian language. The discovery of a little-known English poet Donald Hugh Barclay and an attempt to study his creation give a possibility to introduce a new name to the literature criticism.

This research is believed to be the first step to investigate the functioning of the ancient myth about Endymion in English poetry of the XIX-th century and opens the prospects for further consideration of literary endymionism like orphism, faustianism, robinsonism, quixotism etc.

Keywords: endymionism, transformation of myth, differential features, Neomifologizm, Romanticism, Aestheticism, Neoclassicism, John Keats, Donald Hugh Barclay, Oscar Wilde, Stephen Phillips.